

Brede innovatie, passende strategie?

De Groninger Vensterschool als casus van onderzoek
naar strategie en invoering

Esther Walrecht

ico

© 2006. GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs,
Rijksuniversiteit Groningen.

Printed by Universal Press, Veenendaal

Foto's omslag: Esther Walrecht

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Directeur van het Instituut.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the Director of the Institute.

ISBN 90-6690-732-0

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Brede innovatie, passende strategie?

De Groninger Vensterschool als casus van onderzoek naar
strategie en invoering

Proefschrift

ter verkrijging van het doctoraat in de
Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
aan de Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
Rector Magnificus, dr. F. Zwarts,
in het openbaar te verdedigen op
maandag 9 januari 2006
om 14.45 uur

door

Esther Susan Walrecht

geboren op 18 juni 1972
te Stadskanaal

Promotor: Prof. dr. H.P.M. Creemers
Copromotor: Dr. S. Doolaard

Beoordelingscommissie: Prof. dr. R.J. Bosker
Prof. dr. A.E.M.G. Minnaert
Prof. dr. J.H. Slavenburg

Voorwoord

Enkele maanden nadat ik in diverse kranten had gelezen over het fenomeen ‘Vensterscholen’, nam ik de uitdaging aan om onderzoek te gaan doen naar de strategie en invoering van deze vernieuwing in de stad Groningen.

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van professionals van diverse instellingen, wethouders en beleidsambtenaren van de gemeente Groningen die hebben meegewerkt aan een interview, een vragenlijst hebben ingevuld en/of documenten hebben opgestuurd. In het bijzonder bedank ik Louise Schaapveld, voormalig projectleider van de Vensterscholen en de locatiemanagers Ruud van Erp, Kees Hilhorst, Harry Prak en Sonja van den Berg voor hun medewerking aan dit onderzoek en voor de prettige samenwerking.

Verschillende personen hebben een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit proefschrift. Mijn promotor Bert Creemers wil ik graag bedanken voor de discussies en waardevolle adviezen. Bert hield de gehele periode de hoofdlijn van het proefschrift nauwkeurig in de gaten. Simone Doolaard die het stokje overnam van Rob de Jong, wil ik graag bedanken voor haar adviezen en haar positieve en betrokken manier van begeleiden. De steun van Simone is voor mij een enorme stimulans geweest. Roel Bosker heeft het mogelijk gemaakt dat ik na een onderbreking mijn proefschrift in deeltijd kon afronden, waarbij ik gebruik kon maken van de benodigde faciliteiten, waaronder een goede stoel.

Dank gaat ook uit naar Alie Visser die een aantal interviews heeft afgenomen en met veel precisie de verslagen hiervan heeft uitgetypt.

Henk Guldemond wil ik graag bedanken voor alle hulp bij de data-analyses ten behoeve van de tussenrapportages voor de gemeente Groningen en ook voor zijn hulp bij allerlei technische obstakels. Henk, je bent een meester in EHBO (Eerste Hulp Bij ‘Onderzoekscalamiteiten’). Niets lijkt jou te veel; dit heb ik enorm gewaardeerd. Ook Linda Jongman wil ik op deze plaats graag bedanken. Zij heeft bepaalde tekstgedeelten van dit proefschrift nauwkeurig gelezen en van commentaar voorzien. Nel Germs wil ik graag bedanken voor alle hulp bij de lay-out van het boek. Haar hulp bij de laatste loodjes was voor mij onmisbaar.

Mijn (oud)collega's van het GION wil ik bedanken, omdat zij het werk in de afgelopen periode zoveel gezelliger hebben gemaakt. Joke bedank ik voor de samenwerking tijdens de beginfase van het onderzoek. Gina en Dorien wil ik met name noemen, omdat ik met hen met veel plezier een werkkamer heb gedeeld. Gina, many times I remind myself of our pleasant conversations about life in warm southern countries. I wish you a lot of success and a bright future in Greece. Dorien, jij en ik konden (en kunnen) samen altijd eindeloos praten; destijds over de voortgang van ons onderzoek, maar ook over persoonlijke zaken die ons bezighielden. Met veel plezier denk ik terug aan die tijd.

Tot slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun steun. Ieder van hen heeft op eigen wijze dit proefschrift mede mogelijk gemaakt. Ank, Colina, Linda, Rianne, Riccardo, Rita, Ruth en Sylvia, ik wil jullie in het bijzonder bedanken voor jullie gezelligheid en betrokkenheid.

Mijn familie is mij op zoveel momenten enorm tot steun. Mijn zus Ria bedank ik voor de leuke uitstapjes die we in de afgelopen periode hebben gemaakt. Mijn ouders en mijn zus Herma wil ik bedanken voor hun aanmoedigen en luisterend oor de afgelopen tijd.

Esther Walrecht

Inhoudsopgave

1	Achtergrond en probleemstelling van het onderzoek	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Achtergrond van het onderzoek	2
1.3	Probleemstelling	3
2	De ontwikkeling van brede scholen	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Het ontstaan van brede scholen	5
2.3	De invoering van brede scholen in Nederland	7
2.3.1	Doelen en activiteiten van brede scholen	8
2.3.2	Strategie, structuur en sturing	12
2.3.3	Betrokkenheid en ondersteuning	15
2.3.4	Evaluatie	17
2.4	De Groninger Vensterscholen	18
2.4.1	Doelstellingen van het Vensterscholenproject	19
2.4.2	Deense en Zweedse volledagscholen als voorbeeld	20
2.5	Resultaten van evaluatieonderzoek naar de Vensterscholen	23
2.6	Samenvatting en conclusies	24
3	Innovatie en verandering	25
3.1	Inleiding	25
3.2	Innovatie en verandering in organisaties	25
3.2.1	Doelen	26
3.2.2	Innovatieinhoud	28
3.2.3	Strategie	29
3.2.4	Structuur	33
3.2.5	Sturing	34
3.2.6	Draagvlak en betrokkenheid	36
3.2.7	Ondersteuning	37
3.2.8	Evaluatie	38
3.3	Veranderingsbenaderingen	39
3.3.1	Sterk planmatige benadering	41
3.3.2	Systematische benadering	42
3.3.3	Ontwikkelingsbenadering	44
3.3.4	Incrementele benadering	46
3.4	Karakterisering van de innovatiestrategie van de Vensterscholen	48
3.5	Succesvol implementeren van innovaties	51

3.6	Samenvatting en onderzoeksvragen	54
4	Onderzoeksopzet	61
4.1	Inleiding	61
4.2	Type onderzoek	61
4.3	Selectie van cases	62
4.4	Dataverzameling, onderzoeksmethode en –instrumenten	63
4.5	Analyse van de interviewdata	69
4.6	Context-beschrijving	71
4.7	Beschrijvings- en interpretatiekader	74
5	Concretisering van doelen, overeenstemming over doelen en betrokkenheid van participanten	79
5.1	Inleiding	79
5.2	Beleid	80
5.3	Beleidsambtenaren	80
5.4	Locatiemanagers	84
5.5	Schoolleiders	87
5.6	Professionals van de participerende instellingen	90
5.7	Doelexplicitering	95
5.8	Betrokkenheid van de participanten	98
5.9	Conclusies	101
6	De innovatiestrategie van de Vensterscholen	103
6.1	Inleiding	103
6.2	Strategie	103
6.3	Structuur	104
6.3.1	Positiestructuur	104
6.3.2	Processtructuur	110
6.4	Sturing	123
6.5	Ondersteuning	126
6.6	Evaluatieprocedures	129
6.7	Samenvatting en conclusies	133
7	Activiteiten in de implementatieperiode 1998 tot 2002	135
7.1	Inleiding	135
7.2	Thema's Doorgaande lijn en Zorgafstemming	135
7.2.1	Beleid	135
7.2.2	Doorgaande lijn in opvoeding en onderwijs: doelen en middelen	137
7.2.3	Zorgafstemming: doelen en middelen	142
7.2.4	Aanpak	149

7.2.5 Samenvatting	151
7.3 Thema Ouderbetrokkenheid	153
7.3.1 Beleid	153
7.3.2 Doelen en middelen	153
7.3.3 Participatie van ouders aan activiteiten	163
7.3.4 Aanpak	166
7.3.5 Samenvatting	173
7.4 Thema Verlengde schooldag	174
7.4.1 Beleid en doelen	174
7.4.2 Binnenschoolse activiteiten	175
7.4.3 Buitenschoolse activiteiten	178
7.4.4 Participatie van kinderen aan buitenschoolse activiteiten	180
7.4.5 Aanpak	188
7.4.6 Samenvatting	191
7.5 Ontwikkelingen na 2002	192
7.6 Conclusies	193
8 Conclusies en discussie	195
8.1 Inleiding	195
8.2 Samenvatting van de onderzoeksresultaten	195
8.2.1 Resultaten met betrekking tot het eerste deel van de onderzoeksvragen	196
8.2.2 Resultaten met betrekking tot het tweede deel van de onderzoeksvragen	202
8.3 Conclusies	208
8.4 Discussie	209
8.5 Beperkingen en implicaties van het onderzoek	214
Samenvatting	217
Summary	223
Referenties	229
Lijst met afkortingen	243
Bijlage 1 Interviewleidraad voor het interview met locatiemanagers	245
Bijlage 2 Leerlingenpopulatie basisonderwijs	251